

Redactor: *Alina Radu*

Concepție grafică: *Carmen Lucaci*

Tehnoredactor: *Ștefania Mărgineanu*

Toate drepturile rezervate. Niciun fragment din această lucrare și nicio componentă grafică nu pot fi reproduse sau transmise, sub nicio formă și prin niciun mijloc, electronic sau mecanic, inclusiv fotocopiere, înregistrare sau prin orice sistem de stocare a informației, fără permisiunea editorului.

Ediție publicată de Editura NEVERLAND

Copyright © 2017

MIRCEA DUȚU

Procesul lui Iisus

Cuprins

Lămuriri...	7
--------------------	----------

INTRODUCERE

Cel mai important proces din istorie.....	9
--	----------

Justiția pământească: un fenomen cultural.....	11
Procesul judiciar ca întâlnire între două lumi, între două judecăți, între prefectul Pilat și Mesia Isus.....	12
Forma dat esse rei.....	15
O judecată a „juraților”	16
Marea semnificație	19
Rădăcinile judiciare (creștine) ale Europei.....	21

CAPITOLUL I

Contextul general al unui proces fondator	25
--	-----------

1. Preliminarii	26
2. A existat istoricește procesul lui Iisus?	27
3. Contextul general, dreptul și procedura aplicabile.....	33
4. Iisus, predicile și discipolii săi	34

5. Data și locul procesului.....	36
----------------------------------	----

6. Împrejurările concrete.....	42
--------------------------------	----

Respect pentru oameni și cărți

CAPITOLUL II

Prigonirea de către evrei: uneltirea, prinderea și tentativa de linșaj	51
---	-----------

1. Uneltirea.....	51
-------------------	----

2. Prinderea prigonitului.....	58
--------------------------------	----

3. De la Anna la Caiafa. Încercarea soluționării „interne” a cazului.....	63
---	----

4. Tentativa linșajului.....	66
------------------------------	----

CAPITOLUL III

Procesul roman	72
-----------------------------	-----------

1. Ce fel de proces?.....	72
---------------------------	----

2. Cine a fost judecătorul lui Iisus?	74
---	----

3. Desfășurarea procesului	76
----------------------------------	----

3.1. Pronunțarea sentinței.....	89
---------------------------------	----

3.2. Titulus	93
--------------------	----

3.3. Crucificarea	94
-------------------------	----

3.4. Iisus în fața judecătorilor săi	102
--	-----

3.5. Reacția discipolilor	106
---------------------------------	-----

3.6. Imposibila rejudecare a procesului	107
---	-----

CAPITOLUL IV

Perenitatea și implicațiile procesului judiciar.....	110
---	------------

1. Un proces al umanității.....	111
---------------------------------	-----

2. Un proces al credinței.....	112
--------------------------------	-----

3. Cea mai mare eroare judiciară a tuturor timpurilor	113
---	-----

4. Un „proces de ruptură”	115
---------------------------------	-----

5. Un proces de conveniență.....	118
----------------------------------	-----

CAPITOLUL V

Concluzii	120
------------------------	------------

1. O posibilă interpretare	120
----------------------------------	-----

POSTFAȚĂ – Judecata de Apoi	138
--	------------

ANEXĂ	145
--------------------	------------

Procesul lui Iisus în Evangheliile canonice	145
---	-----

Preliminarii	147
--------------------	-----

Sfânta Evanghelie după Matei	157
------------------------------------	-----

Sfânta Evanghelie după Marcu	167
------------------------------------	-----

Sfânta Evanghelie după Luca	175
-----------------------------------	-----

Sfânta Evanghelie după Ioan.....	183
----------------------------------	-----

... Din interese publicitar-comerciale am fi putut să dăm ca titlu lucrării de față diverse sintagme, care mai de care mai spectaculoase. După îndelungi frământări și binecuvântate limpeziri am ajuns, credem, la concluzia și formula cea mai simplă, dar și poate, cea mai nimerită: Procesul lui Iisus.

INTRODUCERE

Cel mai important proces din istorie

Procesul lui Iisus este un proces capital pentru istoria umanității.

Pentru credincioși el deschide calea mântuirii, din perspectiva biblică lumea e absolvită de judecată – „Și El venind va vădi lumea de păcat și de dreptate și de judecată ... Și de judecată pentru că stăpânitorul acestei lumi a fost judecat” (Ioan 16, 8)¹ –, iar în urma suferințelor îndurate Iisus devine prototipul însuși al condamnatului nevinovat și judecarea sa simbolul erorii judiciare². Totodată, procesul constituie un element definitoriu al civilizației occidentale, bazată pe valori de sorginte iudeo-creștină, reprezentând „matricea” primordială a justiției moderne.

¹ Pentru citatele biblice utilizate în lucrarea de față ne-am folosit de ediția din 1988 a Sfintei Scripturi, apărută la Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române.

² André Damien, *Jésus, ou le proces de l'humanité*, în vol. „Les grands procès”, Presses Universitaires de France, Paris, 2010, p. 10.

Prima semnificație universală a Procesului poate fi considerată tocmai aceea că a existat un proces, o contribuție veritabilă la tradiția creștină și iudaică³. Într-adevăr, Biblia e plină de relatări în care adversarii sunt eliminați în alte moduri decât prin judecare și condamnare. Este, de pildă, cazul lui Ehud ben Gera, care l-a omorât pe regele Moabului sau cel al regelui David însuși, care l-a ucis pe Urie pe câmpul de luptă și care, pe patul morții, s-a asigurat că răzbunarea violentă va continua împotriva vechiului dușman. Rezolvarea unei probleme politice delicate prin asasinat era deci foarte uzuală. Fapt neobișnuit așadar și prin aceasta revoluționar și fondator, pentru eliminarea indezirabilului Iisus din Nazaret se va recurge, prin forța lucrurilor, la un proces judiciar, pornit și susținut de căpeteniile iudee conform regulilor proprii și desăvârșit potrivit procedurii și de către un magistrat roman. Prin această întâlnire extraordinară a celor două civilizații – iudaică și romană – în cadrul unui proces judiciar chemat să soluționeze un litigiu fără rezolvare, se îndeplinește „ceea ce era scris” să se întâmple pe calea ajungerii la minunea învierii, iar în planul istoriei omenirii procesul judiciar devine instrumentul arhetipal de soluționare a conflictelor, valoare definitorie a moștenirii iudeo-romane-creștine a civilizației occidentale.

³ Joseph H. Weiller, *A Note on the significance of the trial of Jesus from the perspective of the procedural controversy*, în vol. „Chemins d'Europe”, *Mélanges en l'honneur de Jean Paul Jacque*, Ed. Dalloz, Paris, 2010, p. 743-749.

Justiția pământească: un fenomen cultural

Procesul judiciar al lui Iisus pune față în față, relevându-le existența separată și incompatibilitatea, „lumea cerurilor” și cea omenească, judecata divină și justiția pământească. „Împărăția Mea nu este din lumea aceasta. Dacă Împărăția Mea ar din lumea aceasta, slujitorii Mei s-ar fi luptat să nu fiu predat iudeilor. Dar acum împărăția Mea nu este de aici” (Ioan 18, 36) îi răspunde Iisus lui Pilat. În temeiul acestei separații totale de planuri acuzatul refuză practic să participe la proces; își asumă dreptul la tăcere absolută, fiind convins de inutilitatea acestui demers deopotrivă în fața sinedriului, căruia îi replică: „... Dacă vă voi spune, nu veți crede; Iar dacă vă voi întreba nu-Mi veți răspunde” (Luca 22, 67-68) și a lui Pontiu Pilat.

Societatea umană ca fenomen cultural face ca dreptul oamenilor să fie o creație socială, ordinea juridică nu este o ordine prestabilită, dată, ci una construită. Această ordine juridică se prezintă ca un ansamblu de reguli de drept generale și abstracte al căror respect este asigurat prin intermediul constrângerii statale. Societatea oamenilor nu e un fenomen natural, iar dreptul său un jus naturale, care ar distribui fiecăruia lotul său individual de prerogative, iar conflictele dintre oameni s-ar rezolva în mod spontan, „așa cum e scris”. Concepția ideală sau divină a dreptului și justiției nu este valabilă pentru comunitatea umană, iar hotărârea judecătorească nu redă adevărul însuși, ci doar ține loc de adevăr (*res judicata pro veritate habetur*).

Procesul judiciar ca întâlnire între două lumi, între două judecăți, între prefectul Pilat și Mesia Iisus

Întâlnirea dintre Iisus din Nazareth și Pilat din Pont are loc în cadrul procesului judiciar considerat procesul simbol pentru civilizația juridică occidentală, bazată pe valorile iudeo-creștine. Nu a fost, desigur, mai ales prin semnificațiile sale ulterioare, unul obișnuit, „de drept comun”, ci o cauză judiciară unică, marcată de confruntarea a două perspective incomparabile: pe de o parte, un judecător de ocazie, în primul rând guvernator militar-administrativ, un drept (roman) care trebuia aplicat [dar și el înțeles ca o ordine de origine supranaturală, ale cărei instituții au fost relevate de divinitate (Iustinian, Savigny)] și o procedură judiciară care se cuvine urmată și respectată, pe de altă parte, față de un personaj și de fapte care aparțin altei lumi, cu semnificații teologice și nu judiciare și, totuși, judecata (bemata) trebuie să se desăvârșească, în termenii săi specifici, adică prin achitare (punere în libertate) ori condamnare (la moarte și executare prin crucificare).

În pretoriul Palatului lui Irod din Ierusalim se confruntă deschis două bemata, două judecăți de natură complet diferite, aferente a două lumi (aparent) paralele: umanul și divinul, temporalul și eternul, concretul și idealul. „Când Iisus fu condus în fața lui Pilat - remarcă O. Spengler - lumea faptelor și cea a adevărilor se confruntă fără intermediar și nici conciliere cu o claritate

terifiantă și o greutate simbolică fără precedent pe scena întregii istorii universale”.

Cele două perspective își urmează calea lor și funcția principală conferită procesului în Evanghelii este cea judiciară, chiar dacă în cadrul său inadecvarea poziției „inculpatului” și a naturii acuzațiilor este evidentă, iar finalitățile rezultatului său se despart fundamental.

Este semnificativ, în acest sens, și faptul că cei patru evangheliști – Marcu, Matei, Luca și Ioan – nu apelează în scrierile lor, în versiunea greacă, la termenul de Krisis, judecată (din verbul krino, care înseamnă a „separa”, a decide), ci la unul tehnic, cel de bema, care indică funcția de magistrat, tribunal ori locul unde vine cel îndrituit spre a pronunța sentința (sella curulis, a magistratului roman). Astfel, atunci când Pilat merge să pronunțe condamnarea urcă pe bema: „Deci Pilat, auzind cuvintele acestea, L-a dus afară pe Iisus și a șezut pe scaunul de judecată, în locul numit pardosit cu pietre, iar evreiește Gabbata” (Ioan 19, 13); la fel „Și pe când stătea Pilat în scaunul de judecată, femeia lui i-a trimis acest cuvânt: ...” (Matei 27, 19). În Faptele Apostolilor, termenul semnifică pur și simplu „tribunalul”: „... iudeii s-au ridicat cu toții împotriva lui Pavel și l-au dus la tribunal” (18, 12). Desigur, se impune precizarea că judecata lui Dumnezeu este opusă în mod explicit celei a oamenilor, care nu trebuie să se judece între ei. „Dar tu, de ce judeci pe fratele tău?... Căci toți ne vom înfățișa înaintea judecății lui Dumnezeu” (Romani 14, 10).

Fără îndoială că, în termenii esențelor, această lume a faptelor trebuie să o judece pe cea a adevărului, împărăția temporală trebuie să pronunțe o judecată (hotărâre) asupra Împărăției eterne, dar perspectivele, spre a se ajunge la concluzii clare, se impun despărțite.

La toate acestea se adaugă, fie și cu titlu subsidiar, dar relevant pentru planul istoric al problemei, dificultățile concrete de comunicare directă, ceea ce au complicat și mai mult dialogul și înțelegerea reciprocă între cele două personaje, legate de apartenența lor la culturi și religii diferite (cea romană, cu multitudinea de zeități, cu mentalitățile și practicile sale culturale continentale și, respectiv, cea mozaică, monoteistă, cu ritualurile și regulile sale cu puternică tentă politică) și, nu în ultimul rând, limba de desfășurare a procesului, latina judiciară, substanțial diferită de cea populară, cizelată și precisă, tehnică. Oricât de iscusit ar fi fost retorul însoțitor al părților evrei sau slujitor oficial al pretorului, este greu de crezut că a putut să exprime exact nuanțele și adevăratele sensuri ale acuzațiilor (faptelor) imputate de căpeteniile iudaice, la început puternic colorate religios, ca mai apoi, convertite, din dorința obținerii condamnării capitale, în „cadre practice” ale infracțiunii de lezmaiestate, în tiparele penale ale dreptului roman pentru judecător ori în desfășurarea procedurii judiciare ale întrebărilor și răspunsurilor interrogatoriului dintre magistrat și acuzat, în vederea stabilirii stării de fapt și încadrării lor juridice.

Forma dat esse rei

Ritualul judiciar care a inspirat formele și a permis procedura modernă a procesului găsește și aici câteva surse de inspirație.

Cu șase veacuri înainte de Hristos, prorocul Ieremia, care întocmai ca acesta prezisese o cădere a Templului, îl sesizase deja în legenda țarinii cumpărate de el și în care exprimă virtutea fundamentală a formalismului. Potrivit acesteia, spre a se supune cuvântului Domnului, Ieremia cumpără de la Hanameel țarina „din Anatot, din pământul lui Veniamin”, plătindu-i pentru ea „șapte sicli de argint și zece arginți”. A redactat spre consfințirea învoielii un contract, „zapisul” în două exemplare, pe care le-a întărit cu pecetea și în prezența martorilor asistenți a „cântărit argintul cu cântarul”. A luat apoi atât „zapisul de cumpărare”, „cel pecetluit după lege și rânduială”, cât și pe cel deschis și l-a dat lui Baruh, în fața lui Hanameel, a martorilor care iscăliseră contractul și tuturor iudeilor care se aflau în curtea gărzii, cerându-i să le pună într-un vas de lut „ca să stea acolo zile multe” (Ieremia 32, 6-15). Prorocul urmează cu scrupulozitate formalitățile egiptene și babiloniene folosite în vremea aceea în Orientul Apropiat pentru actele scrise atunci când este în închisoare, pentru a fi prezis luarea Ierusalimului și că oștile regelui Babilonului vor asedia efectiv orașul și ocupa Anatot, căzându-l în robie. În toate aceste cazuri Ieremia poartă grija respectării riguroase a formei, dând astfel o realitate ficțiunii juridice (*Forma dat esse rei*).

Această formulă îi permite a face adevărat ceea ce nu este, artificiul de a obține consecințe de drept într-o ficțiune: „Că așa zice Domnul Savaot, Dumnezeul lui Israel: Casele, țarinile și viile vor fi din nou cumpărate în țara aceasta” (Ieremia 32, 15). Prin o atare credință și un asemenea respect al formelor, civilizația poate triumfa din haos și dezolare. Dar respectarea formei și, prin acesta, prevestirea procedurii moderne nu a reprezentat privilegiu exclusiv al profeților Vechiului Testament.

Așa cum scria Bossuet, Iisus Hristos dispând prin moartea sa umbrele și figurile legii ne-a lăsat liberi de servitutea legilor ceremoniale⁴. Necesitatea formei trebuie de la sine înțeleasă, dincolo de urmarea scrupuloasă a unui ritual întotdeauna reluat. Ceremonia nu subzistă decât pentru a ne restitui libertatea și certitudinea în viitor.

O judecată a „juraților”

Procesul lui Iisus reprezintă, în ultimă instanță, „o judecată a juraților”, procedură care avea să fie preluată, după abandonarea sa, în secolul al III-lea prin a fi total înlocuită cu judecătorii-funcționari în imperiul roman, în Europa Evului Mediu, reînviată în Anglia și SUA începând cu secolul al XVII-lea și renăscută în alte țări ale continentului, precum Franța, odată cu veacul al XIX-lea. Principiul potrivit căruia un acuzat avea dreptul să

fie judecat de către egalii săi, devenit în circumstanțele date a fi judecat de către „ai săi” (ca popor și religie) pare a fi fost cunoscut de Pontiu Pilat și chiar oarecum aplicat în cazul lui Iisus. Introduse odată cu acele *questiones perpetuae* ale Republicii romane, „juriile permanente” în materie penală au funcționat până la sfârșitul Imperiului, dar nu și în provincii, precum Iudeea. Nimic nu-l împiedica însă pe magistratul-prefect să se inspire și chiar să aplice practicile acestora. Și aceasta cu atât mai mult cu cât în situația dată era vrerea absolută a mulțimii (ațâțată de cei interesați), asigura păstrarea ordinii, iar dreptul de a pedepsi exercitat conform legilor locale nu trebuia să fie motivat potrivit dreptului roman. Ambii judecători-funcționari, prefectul Pontiu Pilat și tetrarhul Irod Antipa, nu-l găsesc vinovat pe Iisus și pronunță astfel, cel puțin implicit, achitarea acestuia. Primul o face chiar în trei rânduri: prima dată, când pârâșii aducându-l în fața lui sub acuzațiile de răzvrătire a neamului iudeu, împiedicare a dajdiilor cezarului și pentru că zice că este Hristos, rege, acesta se pronunță: „Nu găsesc nici o vină în Omul acesta.” (Luca 23, 4); a doua oară, după întoarcerea de la Irod când, în ciuda insistențelor căpeteniilor iudee, pronunță aceeași hotărâre: „... dar iată eu, cercetându-L în fața voastră nici o vină n-am găsit în acest Om din cele ce aduceți împotriva lui; Deci pedepsindu-l îl voi elibera” (Luca 23, 16); în fine, înainte de a apela la dreptul de alege al mulțimii a beneficiarului grației: „Nicio vină de moarte nu am aflat întru El. Deci, pedepsindu-L, îl

⁴ Apud D. Alland, St. Rials, *Dictionnaire de la culture juridique*, Ed. Lamy/PUF, Paris, 2003, p. 751.